

УДК 343.615:343.226 (477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3\(31\)-142-151](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3(31)-142-151)

Онисько Юрій Віталійович доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, тел.: (097) 480-95-40, <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

Коваль Ольга Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, тел.: (063) 707-17-97, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація. Стаття розглядає економічне насильство як форму домашнього насильства та встановлює адміністративну та кримінальну відповідальність.

Встановлено, що основною характеристикою економічного домашнього насильства є маніпулювання потерпілою особою матеріальними об'єктами, що призводить до негативних психологічних та/або фізичних наслідків для постраждалої особи.

Економічне насильство може мати цілий ряд негативних наслідків для вразливих верств населення, включаючи охорону здоров'я, зайнятість, освіту та економічну та соціальну ситуацію. Економічне насильство також ускладнює розрив відносин, в яких відбувається насильство.

Економічне насильство не обов'язково припиняється після розлучення. Колишній партнер може мати можливість контролювати економічне насильство та вчиняти його навіть після розлучення, наприклад, використовуючи спільне, нерозділене майно або опіку над дитиною. Після розлучення іноді ситуація може перерости у фінансове переслідування, коли колишній чоловік систематично намагається завдати фінансової шкоди іншому різними способами.

Дана стаття присвячена питанню кримінальної відповідальності за економічне насильство як однієї з форм домашнього насильства. Аналізується регулювання питання кримінальної відповідальності за економічне насильство в чинному кримінальному законодавстві, а також її відмінність від інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. Було показано, що поправки, внесені в чинне законодавство України, не

вирішили деякі проблеми кримінальної відповідальності за економічне насильство як форму домашнього насильства, які існували раніше, і, з іншої сторони, ускладнили узгодження цього діяння з використанням неповнолітніх дітей для жебрацтва, ухилення від сплати аліментів (зобов'язання про недоторканність житла і т. д. стає все важче примиритися з кримінальною відповідальністю за економічне насильство як форму домашнього насильства, що існувала раніше, і, з іншої сторони, ускладнюються питання недоторканності і т. д.

Ключові слова: домашнє насильство, економічне насильство, системність, фізичний біль, кримінальне правопорушення, адміністративне правопорушення.

Onishchyk Yuriy Vitaliyovych Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Mala Shivanovska St., 2, Kyiv, 01011, tel.: (097) 480-95-40, <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

Koval Olga Mykolaivna Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Mala Shivanovska St., 2, Kyiv, 01011, tel.: (063) 707-17-97, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

ECONOMIC VIOLENCE AS A FORM OF DOMESTIC VIOLENCE

Abstract. This document examines economic violence as a form of domestic violence and establishes administrative and criminal liability.

It is established that the main characteristic of economic domestic violence is of manipulation of the victim material objects, which leads to negative psychological and/or physical consequences for the victim.

Economic violence can have a range of negative consequences for vulnerable populations, including health, employment, education, and economic and social conditions. Economic violence also makes it more difficult to end abusive relationships.

Economic violence does not necessarily end after divorce. An ex-partner may have the ability to control economic abuse and perpetrate it even after divorce, for example by using joint, undivided property or custody of a child. After a divorce, the situation can sometimes turn into financial harassment, where the ex-spouse systematically tries to cause financial harm to the other in various ways.

This article is devoted to the issue of criminal liability for economic violence as one of the forms of domestic violence. The regulation of the issue of criminal liability for economic violence in the current criminal legislation is analyzed, as well

as its difference from other crimes related to domestic violence. It has been shown that the amendments made to the current legislation of Ukraine have not solved some of the problems of criminal liability for economic violence as a form of domestic violence that existed before and, on the other hand, have made it more difficult to reconcile this act with the use of minor children for begging, evasion of alimony (the obligation of the inviolability of the dwelling, etc. becomes more difficult to reconcile with criminal liability for economic violence as a form of domestic violence that existed before and, on the other hand, inviolability, etc. become more complicated.

Keywords: domestic violence, economic violence, systemic, physical pain, crime, administrative offenses

Постановка проблеми. Економічне насильство є замовчуваною проблемою і не так добре відоме, як інші форми насильства. Економічне насильство означає ситуації, в яких особа, яка вчиняє насильство, контролює, позбавляє або знищує економічні ресурси іншої особи з метою підірвати її економічну незалежність або отримати фінансову вигоду для себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим дослідженням економічного насильства, як однією із форм домашнього насильства займалися, серед інших, такі вчені А. М. Волощук, К. В. Катеринчук, О. В. Ковальова, Н. С. Сушик, О. В. Харитонові, Х. П. Ярмакі, Е. М. Яхязадє.

Метою статті є аналіз теоретичних розробок, національного законодавства та надання рекомендацій щодо боротьби з економічним насильством як формою домашнього насильства.

Виклад основного матеріалу. Економічне насильство найчастіше розглядається як форма насильства в подружніх стосунках, причому воно також може проявлятися, наприклад, по відношенню до дітей, батьків, бабусь і дідусів. Прикладами економічного насильства є контроль над грошима іншого, недопущення іншого брати участь у прийнятті економічних рішень, обмеження та зрив можливостей іншого працювати, фінансова експлуатація.

Аналіз наукових праць дає змогу зазначити, що економічне насильство здатне проявлятися в різних формах: позбавлення матеріальних ресурсів для належного фізичного та психологічного добробуту, повна звітність за витрачені гроші (аж до копійки), відбирання всіх зароблених грошей, заборона працювати члену сім'ї всупереч його бажанню і працездатності, примус члена сім'ї виконувати тяжку, непосильну роботу, відмова члена сім'ї працювати й робити рівнозначний внесок у добробут родини тощо [1, с. 16].

О.М. Гумін під економічним насильством пропонує розуміти умисне незаконне позбавлення чи обмеження однією особою іншої особи майнових прав, на які постраждалима має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати економічну недостатність, порушення фізичного чи

психічного здоров'я [2, с. 85]. Економічне насильство пов'язане з порушенням прав та інтересів людини через незаконне позбавлення або обмеження його майнових прав. Більше того, зарахування економічного насильства до категорії кримінального зумовлене настанням певної шкоди, яка варіюється від економічного пригнічення до настання смерті [2, с. 80].

Отже, можна дійти висновку, що економічне насильство полягає в отриманні влади і контролю над іншою людиною економічними засобами. У близьких стосунках це може виражатися в тому, що одна сторона контролює фінанси обох, що одній стороні заборонено мати власний банківський рахунок або банківську картку. Можливо, всі витрати повинні бути враховані, а це означає, що у потерпілої особи немає можливості накопичити капітал, щоб розірвати відносини. Інші способи полягають в тому, щоб заборгувати потерпілій за допомогою позик або неоплачених рахунків-фактур, відстрочити розділ майна в разі розлучення, щоб потерпіла особа не мала доступу до свого капіталу. Мова також може йти про те, що винний у насильстві краде спільні гроші або гроші, які відкладаються для дітей.

Економічне насильство може означати, що постраждала особа від домашнього насильства повністю позбавлена фінансових можливостей розірвати відносини, наприклад, не може взяти таксі, щоб втекти з дому, або не може отримати нове житло через борги злочинця.

Банківські питання в даний час в основному вирішуються через Інтернет, і через це економічне насильство сьогодні виглядає інакше, ніж десять років тому. Кривдник використовує погрози і насильство, щоб забрати банківську карту потерпілої або змусити її надати дані для входу в цифрові банківські ідентифікатори.

Економічне насильство може мати фізичні, емоційні та фінансові наслідки для потерпілої особи. Фізичні наслідки можуть проявлятися у вигляді стресу, недоїдання і погіршення загального стану здоров'я. Емоційні наслідки можуть проявлятися у вигляді тривоги, страху, провини і почуття безсилля і нікчемності. Фінансовими наслідками для вразливої людини можуть бути бідність, безпритульність, борги, прострочення платежів та особисте банкрутство. Наслідки економічного насильства часто носять затяжний характер.

Економічне насильство можна поділити на чотири різні категорії: контроль за грошима, економічна експлуатація, зрив або запобігання роботі та економічне насильство після розриву. Контроль над грошима означає, що партнер, який вчиняє насильство, контролює іншого партнера і не дозволяє використовувати гроші, серед іншого, контролюючи, як партнер використовує гроші, вимагаючи від партнера звітувати про всі витрати та доходи, або що партнер, який вчиняє насильство, приймає всі рішення, пов'язані з грошима в домогосподарстві.

Також може статися так, що кривдник приховує власні активи та борги, що впливає на добробут всієї родини. Кривдник також може приховувати гроші потерпілої. Економічна експлуатація пов'язана з тим фактом, що кривдник, може, наприклад, вкрати майно, занурити потерпілу в боргову спіраль, в тому числі кривдник може використовувати майно сім'ї в своїх власних цілях. Кривдник, може також брати позики на ім'я партнера і залишати позики та рахунки несплаченими, нехтувати своєю фінансовою відповідальністю в сім'ї, відмовляючись брати участь в роботі, або використовувати свій дохід від заробітної плати тільки в своїх власних цілях.

Порушення або запобігання роботі означає, що кривдник може, наприклад, приховати ключі від автомобіля або робочий одяг, заборонити потерпілій здавати водійські права, пообіцяти допомогу в догляді за дітьми, але згодом порушити обіцянку, а також обмежити здатність потерпілої працювати, або навпаки не даючи їй спати вночі, погано поводитись з потерпілою так що фізична працездатність слабшає.

Зазвичай економічне насильство в подружніх відносинах триває і після їх закінчення. Це може бути, наприклад, несплата колишнім партнером аліментів, навмисне затягування судового процесу, коли справа доходить до суперечок про опіку, і маніпулювання спільними коштами.

Затягування судового процесу щодо спорів про опіку призводить до збільшення витрат на судовий процес, а також погіршує психологічне самопочуття потерпілої від домашнього насильства, коли процес затягується, що може викликати втому і занепокоєння у потерпілої.

У зв'язку з підписанням Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і насильству в сім'ї та боротьбі з цими явищами [3] Кримінальний кодекс України (далі- КК України) був доповнений новою статтею 126-1 «Домашнє насильство», яка встановлює кримінальну відповідальність за насильство в сім'ї, а саме. Умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [4].

Крім того було доповнено ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі- КУпАП), вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному

здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису [5].

Коли мова заходить про економічне насильство, як засіб вчинення домашнього насильства, слід спочатку звернутися до визначення в законодавстві. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дано визначення, що економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [6].

Варто окремо розглянути труднощі, які можуть виникнути при кваліфікації домашнього насильства як економічного насильства.

У літературі пропонується визнавати проявами економічного насильства вчинені систематично випадки відмови в утриманні дітей, непрацездатних членів сім'ї, приховування доходів, витрати сімейних коштів із самостійним прийняттям більшості фінансових рішень, неврахування потреб партнера (наприклад, дружина, здійснюючи покупки, повинна звітувати чоловікові про всі витрати, щоб фінансова ситуація була під його «невсипущим контролем», просити в нього гроші навіть на дрібниці); жінка може чути закиди в «сидінні на ший», навіть якщо вона перебуває у відпустці по догляду за дитиною та веде домашнє господарство, тощо [7, с. 43].

В.В. Чайка зазначає, що аналіз чинних кримінально-правових приписів свідчить, що в КК України передбачені злочини, що прямо пов'язані з економічним домашнім насильством: експлуатація дітей (ст. 150 КК України); використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК України); зловживання опікунськими правами (ст. 167 КК України) [8, с. 105]. П.С. Біленко розширює вказаний перелік, зазначаючи, що в деяких випадках дії кривдника потребують додаткової кваліфікації відповідно до ст. ст. 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 304 КК України [9, с. 99].

У свою чергу, Е.М. Кісілюк, О.В. Смаглюк визначають, на наш погляд, найбільш повну класифікацію видів економічного насильства в сім'ї, виокремлюючи такі форми: ухилення від сплати платежів, які один член сім'ї зобов'язаний сплачувати на користь іншого (ст. ст. 164, 165 КК України); протидія законній господарській діяльності одного члена сім'ї з боку іншого або, навпаки, примушування члена сім'ї займатися певними видами діяльності (ст. ст. 150, 150-1, 206, 303, 304 КК України); злочинні діяння одного члена сім'ї проти власності іншого члена сім'ї (ст. ст. 185–187, 189, 190, 194, 289 КК України); злочинні діяння одного члена сім'ї стосовно майна, що належить

йому та іншому члену сім'ї на праві сумісної (спільної) власності (ст. 356 КК України); порушення недоторканості житла (ст. 162 КК України); зловживання опікунськими правами (ст. 167 КК України) [10, с. 99].

Виникає цілком логічне запитання: як потрібно кваліфікувати дії особи в разі конкуренції ст. 126-1 КК України з іншими нормами.

О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк указують, ураховуючи, що предметом впливу при економічному насильстві є майно та майнові права потерпілої особи, якщо такий вплив поєднується, наприклад, із відкритим відібранням її майна, або з вимогою передачі майна, права на майно чи вчинення дій майнового характеру на користь агресора, або з умисним знищенням майна, то ці дії за наявності необхідних підстав варто додатково кваліфікувати за ст. ст. 186, 189 чи 194 або за іншою відповідною ст. КК України [11, с. 74–75].

Інша ситуація, коли мова йде про притягнення особи до кримінальної відповідальності за злісне ухилення від сплати аліментів на утримання дітей чи непрацездатних батьків. Ми цілком погоджуємося з висновком, зробленим О.В. Книженко, що в разі кваліфікації злісного ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (батьків) за сукупністю злочинів, тобто за ст. 126-1 і, відповідно, за ст. 164 чи ст. 165 КК України, відбуватиметься подвійне інкримінування, що порушує конституційний принцип, закріплений у ст. 61 Конституції України Ухилення від сплати аліментів як елемент складу злочину можливе тільки щодо близьких осіб. Учинити цей злочин щодо сторонньої особи неможливо. Оскільки закон злочином визнає не будь-яку несплату аліментів, а лише злісну (злісність має місце в разі систематичного вчинення дій), то такі діяння є нічим іншим, як економічним насильством, що полягає в систематичній несплаті коштів на утримання. З огляду на те що Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», окрім позбавлення коштів, до економічного насильства зараховує й інші дії (наприклад, позбавлення житла, залишення без догляду чи піклування, заборону працювати тощо), то норма, закріплена в ст. 164 (ст. 165) КК України, є спеціальною щодо тієї, що описана в ст. 126-1 КК України. Тобто, коли економічне насильство виявляється саме в несплаті аліментів на утримання дітей (батьків), такі дії кваліфікуються за спеціальною нормою – ст. 164 чи ст. 165 КК України [12, с. 48]

Дивлячись проблему розуміння систематичності, як ознаки домашнього насильства в розумінні статті 126-1 КК України – Верховний Суд в одній із своїх постанов зробив правовий висновок, де зазначив щодо «систематичність» в розумінні статті.

В постанові Верховного Суду від 25.02.2021 року у справі № 583/3295/19 суд звернув увагу на наступне: «словосполучення “систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства” описує діяння. Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту вчинення

хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) **встретє**, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків. При цьому не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази» [13].

Таким чином, для притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 126-1 КК України необхідно три задокументованих випадки насильства, незалежно від того, в якій спосіб закріплено факти вчинення домашнього насильства

Можна стверджувати, що навіть якщо домашнє насильство вчинено двічі і діяння вчинено після цього повторного насильства, є підстави кваліфікувати діяння за статтею 126-1 КК України. Однак в даному випадку найбільш важливою умовою для порушення кримінальної справи за статтею 126-1 КК України є те, що дана особа жодним чином не повинна притягуватися до відповідальності за останній випадок.

У випадку зі статтею 126-1 КК України виникає питання про кількісні критерії для визначення того, чи є вчинене діяння систематичною ознакою. Тому, щоб усунути цей недолік і розробити єдину методологію застосування статті 126-1 КК України, необхідно додати до статті примітку, що роз'яснює поняття «систематичності», яке є обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за вищезгаданою статтею закону. Зокрема, було б доречно вказати умови, за яких відбувається систематична подія, кількість актів насильства, які мають бути зафіксовані, обставини, які мають відбутися, щоб можна було стверджувати, що акт має систематичний характер, і період часу, протягом якого повинен бути здійснений акт насильства для того, щоб вважатися систематичним актом.

Варто відзначити, що відсутність єдиного підходу до поняття «систематичного» домашнього насильства призвело до неефективного застосування статті 126-1 КК України, яка спеціально розроблена для криміналізації домашнього насильства, що має ознаки повторення і складається з окремих подій, але, як правило, є триваючим кримінальним правопорушенням.

Висновки. Таким чином, ґрунтуючись на вивченні положень нормативних правових актів і позиції дослідників, ми можемо констатувати наступну адміністративну та кримінальну відповідальність у разі домашнього насильства виникає трьома способами: фізичним, психологічним або фінансовим, що створює труднощі в практичній діяльності по розмежуванню статті 173-2 КУпАП і ст. 126-1 КК України через неточне визначення об'єктивної сторони.

Основною особливістю економічного насильства як форми домашнього насильства є маніпулювання матеріальними об'єктами зі сторони кривдника, що призводить до негативних психологічних та/або фізичних наслідків для потерпілої особи.

Критерієм розмежування домашнього насильства, передбаченого ст. 126-1 КК України від діяння, визначеного у ст. 173-2 КК України, повинні виступати наслідки протиправного діяння. Іншими словами, необхідно встановити ступінь соціального ризику заподіяння шкоди, що виникає в результаті діяння економічного характеру, що підпадає під правову категорію домашнє насильство.

Крім того, важливою частиною профілактики є боротьба з традиційними гендерними нормами, які спонукають чоловіків вдаватися до насильства, але також призводять до сегрегації ринків праці, де професії, в яких домінують жінки, цінуються нижче. Стереотипи чоловіків і жінок також призводять до того, що жінки виконують більшу частину неоплачуваної домашньої роботи та догляду за дітьми, що, серед іншого, призводить до значно нижчих пенсій для жінок, що підвищує вразливість до кінця життя.

Література:

1. Проценко Т. О. та ін. Запобігання насильству в сім'ї: метод. посіб. для працівників міліції. К.: МВС України, Держ. НДІ, 2011. 91 с.
2. Гумін О. М. Кримінально-насильницька поведінка проти особи: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 360 с.
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: ратифіковано 20 червня 2022 р. із заявами Законом № 2319-ІХ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.
4. Кримінальний кодекс України: станом на 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*: Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 2001. 264 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*: Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 1984. 792 с.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/ed20200101#Text>.
7. Харитонova О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству: науково-практичний посібник. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. 344 с.
8. Чайка В. В. Соціальна обумовленість криміналізації насильства в родині. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 104–107.
9. Біленко П. С. Домашнє насильство як прояв кримінального насильства. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 3. С. 95–102.
10. Кісілюк Е. М., Смаглюк О. В. Кримінальна відповідальність за гендерно зумовлене насильство в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 1. С. 96–104.
11. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2019. 288 с.
12. Книженко О. О. Домашнє насильство: проблеми кваліфікації. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 45–52.
13. Постанова Верховного Суду від 25.02.2021 р. у справі № 583/3295/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>.

References:

1. Protsenko, T. O. et al. (2011). Zapobihannia nasyilstvu v sim'i: metod. posib. dlia pratsivnykiv militsii [Prevention of violence in the family: method. manual for police officers]. Kyiv: MVS Ukrainy, Derzh. NDI. 91 p. [in Ukrainian].
2. Humin, O. M. (2009). Kryminalno-nasylnytska povedinka proty osoby: monohrafiia [Criminal and violent behavior against a person. Lviv. 360 p. [in Ukrainian].
3. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu iz tsymy yavvyshchamy: ratyfikovano 20 chervnia 2022 r. iz zaiavamy Zakonom № 2319-IX [Council of Europe Convention on the Prevention of Violence Against Women and Domestic Violence and Combating These Phenomena (Istanbul Convention): The Convention was ratified with declarations by Law No. 2319-IX dated 20.06.2022]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text [in Ukrainian].
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: stanom na 05.04.2001 r. [Criminal Code of Ukraine dated (2001 May 04)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo. 264 p. [in Ukrainian]
5. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: stanom na 07.12.1984 r. [Code of Ukraine on Administrative Offenses: as of 7, 1984 dated (1984 December 07)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo. 792 p. [in Ukrainian].
6. Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasyilstvu: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 r. № 2229-VIII [On preventing and combating domestic violence: Law of Ukraine dated 07.12.2017 No. 2229-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/ed20200101#Text> [in Ukrainian].
7. Kharitonova, O. V. (2018). Kliuchovi zasady hendernoї polityky v kryminalnomu pravi Ukrainy ta osnovni napriamy reform shchodo protydyi nasyilstvu stosovno zhinok ta domashnomu nasyilstvu: naukovo-praktychnyi posibnyk [The key principles of gender policy in the criminal law of Ukraine and the main directions of reforms to combat violence against women and domestic violence: a scientific and practical guide]. Kharkiv: Human Rights Publishing House LLC. 344 p. [in Ukrainian].
8. Seagull, V. V. (2018). Sotsialna obumovlenist kryminalizatsii nasyilstva v rodyni [Social conditioning of criminalization of violence in the family]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, No. 4 (56), P. 104–107 [in Ukrainian].
9. Bilenko, P. S. (2019). Domashnie nasyilstvo yak proiav kryminalnoho nasyilstva [Domestic violence as a manifestation of criminal violence]. *Pravovyi chasopys Donbasu – Legal journal of Donbass*, No. 3, P. 95–102 [in Ukrainian].
10. Kisiliuk, E. M., Smagliuk, O. V. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za henderno zumovlene nasyilstvo v Ukraini [Criminal liability for gender-based violence in Ukraine]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy – Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, No. 1, P. 96–104 [in Ukrainian].
11. Dudorov, O. O., Havronyuk, M. I. (2019). Vidpovidalnist za domashnie nasyilstvo i nasyilstvo za oznakoiu stati (naukovo-praktychnyi komentar novel Kryminalnoho kodeksu Ukrainy) [Responsibility for domestic violence and gender-based violence (scientific and practical commentary on the novelties of the Criminal Code of Ukraine)]. Ed. M. I. Khavroniuk. Kyiv: Vaite. 288 p. [in Ukrainian].
12. Knyzhenko, O. (2019). Domashnie nasyilstvo: problemy kvalifikatsii [Domestic violence: problems of qualification]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy – Scientific journal of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, No. 2, P. 45–52 [in Ukrainian].
13. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 25.02.2021 r. u spravi № 583/3295/19 [Resolution of the Supreme Court of February 25, 2021 in case No. 583/3295/19]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443> [in Ukrainian].